

ЗВІТУЄ ІНСТИТУТ БОТАНІКИ

Президія НАН України на своєму засіданні заслухала і обговорила науково-організаційну діяльність Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України. З доповіддю виступив директор цієї установи академік НАН України К. М. Ситник.

В обговоренні взяли участь: академік-секретар Відділення загальної біології НАН України академік НАН України Д. М. Гродзинський (від імені комісії з перевірки установи); заступник начальника управління космічних програм та наукових досліджень Національного космічного агентства України А. Б. Камелін; головний науковий співробітник Інституту гідробіології НАН України доктор біологічних наук Л. А. Сіренко; завідувач відділу систематики і флористики Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України кандидат біологічних наук С. Л. Мосякін; завідувач відділу Ботанічного музею цієї ж установи кандидат біологічних наук В. В. Новосад; заступник директора інституту доктор біологічних наук С. Я. Кондратюк.

Підбив підсумки обговорення президент НАН України академік НАН України Б. Є. Патон.

У доповіді і промовах зазначалося, що інститут здійснює важливі фундаментальні та прикладні дослідження в галузі систематики, геоботаніки, клітинної і космічної біології, фізіології та біохімії вищих і нижчих рослин та грибів.

Зокрема, тут досліджуються різні судинні і спорові рослини та гриби України, філогенія й еволюційні тенденції квіткових рослин, динаміка окремих рослинних угруповань та їх класифікації, теоретичні засади флористичного аналізу й фітоценотичного моніторингу окремих екосистем. Вивчаються також структурно-функціональна організація рослин та грибів на організменному, клітинному та молекулярному рівнях у нормі і при зміні умов навколишнього середовища природного та антропогенного походження, включаючи фактори космічного польоту (вплив мікрогравітації на вищі рослини та структурно-функціональну організацію їх фотосинтетичного апарату).

Обґрунтовано аутофітосозологічне районування України, встановлена ценотаксономічна різноманітність лісів Українських Карпат та Гірського Криму, проведена їх синфітосозологічна оцінка і визначено ступінь їх раритетності. З'ясовано вирішальну роль активного цитоскелета та іонів кальцію для плагіотропного росту в гравітаційному полі кореневих волосків. Описано нові для науки таксони зелених водоростей та лишайників, створено номенклатурно-таксономічний конспект флори України, а також комп'ютеризовані бази даних флори України.

Сформульовано концепцію охорони біорізноманіття і формування біосферних заповідників, розроблено проект мережі міждержавних природно-заповідних територій України тощо. Запропоновано фітоіндикаційну методику кількісної оцінки стійкості та трансформації екосистем, з'ясовано механізми саморегулювання степових екосистем у резерватні сукцесії.

За звітний період в інституті захищено 5 кандидатських та 2 докторські дисертації, одержано 10 патентів та зареєстровано 1 товарний знак.

Науковці Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України опублікували 20 монографій та понад 340 наукових статей, з яких близько 20 % — у зарубіжних виданнях. Інститут активно співпрацює з багатьма міжнародними науковими установами, був організатором і учасником чотирьох міжнародних і чотирьох національних конференцій та симпозіумів і видав їх матеріали. Співробітники інституту брали участь у роботі 60 міжнародних конференцій, з'їздів, семінарів тощо.

У звітний період регулярно видавалися «Український ботанічний журнал» та міжнародний журнал «Альгологія», широко проводилася популяризаторська робота.

Гербарій рослин та колекція культур шапинкових грибів інституту віднесені до наукових об'єктів, що становлять національне надбання.

Разом з тим у роботі установи є ряд недоліків і труднощів, які негативно позначаються на ефективності наукових розробок. Скоротились обсяги досліджень у галузі флористики, ліхенології, бріології, ембріології, які були представлені знаними у світі науковими школами.

Спостерігаються негативні тенденції у роботі з кадрами, зокрема середній вік докторів наук залишається на попередньому рівні і становить 59 років, середній вік кандидатів наук — 46 років. Дуже мала кількість аспірантів (31,6 %) успішно завершує навчання в аспірантурі і вчасно подає дисертації до захисту. У відділі Ботанічного музею працює вдвічі менше науковців, ніж потрібно.

Трапляються випадки порушення вимог трудового законодавства.

Потребує термінового ремонту покрівля Ботанічного музею, необхідна також модернізація діарам та експозицій. Застаріла база приладів та устаткування інституту, не вистачає реактивів та сучасної техніки. Експедиційні польові дослідження набули випадкового або епізодичного характеру. Скорочуються надходження наукової літератури до бібліотеки установи, а можливості виходу в систему Інтернет немає.

У середньому обсяги позабюджетного фінансування становили 30%. Цей показник не можна визнати задовільним. Тому слід наполегливіше шукати нові джерела поповнення коштів.

У прийнятій за результатами обговорення постанові Президія НАН України затвердила основні скориговані напрями наукових досліджень Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України:

— систематичні, флористичні, фітоценотичні, созологічні та екологічні дослідження фітобіоти та мікобіоти, розробка теоретичних питань організації і динаміки фіто- та ценорізноманіття, його моніторинг і охорона;

— дослідження структурно-функціональної організації рослин та грибів на організменному, клітинному і молекулярному рівнях у нормі та при змінах умов навколишнього середовища природного і антропогенного походження, включаючи фактори космічного польоту.

Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України має забезпечити належний розвиток своїх традиційно сильних, всесвітньо відомих шкіл, зокрема в галузі флористики, ліхенології, бріології, ембріології та фітогормонології; розширити і поглибити

фундаментальні дослідження ролі рослин і грибів в еволюції екосистем суходолу та прісноводних екосистем, а також антропогенного перетворення рослинного покриву; розвивати на належному рівні гербарну справу (зокрема йдеться про збереження унікального національного надбання — Національного гербарію рослин та грибів), створити необхідні умови для використання сучасних молекулярних методів і підходів у дослідженнях з клітинної біології і фізіології рослин та при вирішенні питань систематики рослин і грибів.

Слід також забезпечити за рахунок позабюджетних коштів і спонсорів проведення експедиційних досліджень та придбання необхідного обладнання; поліпшити роботу з підготовки кадрів вищої кваліфікації та своєчасного подання аспірантами дисертацій до захисту, особливо з традиційно сильних шкіл інституту; разом з дирекцією Національного науково-природничого музею НАН України налагодити у 2002 р. належну роботу Ботанічного музею, у тому числі наукову.

Інститут зобов'язано вжити необхідних заходів щодо усунення недоліків, викладених в акті комплексної перевірки його діяльності.